

VÁRHEGYI ÉVA

Kettős szorításban: a magyar bankszektor helyzete és kilátásai

A magyar bankszektor kettős szorításba került: a válság hatására megnőtt hitelezési veszteségek mellett a magyar kormány túlméretezett különadója is terheli. Mindez nemcsak a bankok eredménypozícióját rontja, hanem a gazdaság fejlődését is fékezi, és ezzel további terheket ró a bankszektorra. A negatív hatásokat 2012-től a Bázel III. követelménye erősíti fel, különösen akkor, ha addigra sem csökken „európai” szintűre a banki különadó. Mindez rontja a magyar bankrendszer régiós pozícióját, és veszélyezteti jövőbeli fejlődését. A cikk először a 2010-re kialakult helyzet sajátosságait elemzi, különös tekintettel a válság és a banki különadó hatásaira. Ezt követően a közép-kelet-európai régióban aktív bankok várható stratégiája és Magyarország relatív helyzete alapján próbálja meg előre jelezni a magyar bankszektorban várható tendenciákat.

1. A VÁLSÁG KÖZVETLEN HATÁSA A HAZAI BANKOKRA

Magyarország a válság kirobbanásakor a hitelminősítők sérülékenységi rangsorának élmezőnyébe tartozott. Ezért a nemzetközi hitelválság okozta befektetői idegesség és pánik jobban érintette az országot, mint a régió más országait, amit a CDS-felárak pár hét alatt bekövetkezett nagymértékű, 400 bázispont feletti változása is tükrözött.

A válság közvetlen hatása a bankszektorban elsőként a források egy részének (bankközi, anyabanki betétek-hitelek) befagyásában, illetve a drágulásában mutatkozott meg, amit később – a reálgazdaságot elérő hatások miatt – a meglévő és potenciális adósok kockázatának megugrása követett. Önerősítő folyamat alakult ki: a hitelezés akadozása és feltételeinek szigorodása rontotta az adósok helyzetét, és tovább mélyítette a recessziót, miközben a gazdaság hanyatlása csökkentette a bankok hitelezőképességét és hajlandóságát, ami tovább erősítette a gazdaság összehúzódását. Ezt az ördögi kört voltak hivatottak megtörni a különféle válságkezelő állami beavatkozások.

A súlyos egyensúlyi problémák miatt azonban a válságkezelés Magyarországon jelentős mértékű költségvetési kiigazítással párosult, ami – sok más országgal szemben – nem tette lehetővé gazdaságösztönző eszközök bevetését. A válságkezelés részeként az ország IMF-program keretében nyújtott segítségben (mintegy 15,7 milliárd dollár értékű készenléti hitel) is részesült, aminek fejében a kormány vállalta, hogy 2009 végéig a GDP 3 százaléka rúgós, strukturális kiigazítást hajt végre a költségvetésben. A nemzetközi szervezetek támogatásával megvalósuló stabilizáció azonban politikai feszültségeket hozott felszínre, ami a nemzetközi hitelminősítők és befektetők aggodalmát is kiváltotta, és megdrágította a gazdaság finanszírozását. Mindez a banki forrásköltségek emelkedését is maga után vonta.

2009-ben az üzleti bankszektor kamatráfordításai 15 százalékkal haladták meg az előző évit, miközben a források állománya éppen csak szinten maradt. Bár a kamatbevételek is emelkedtek, de annak üteme (12 százalék) nem érte el a ráfordításokét. Az eredménypozíció romlásának fő oka mégsem a kamatjövedelem csökkenése, hanem a megugró hitelezési kockázat volt, ami egy év alatt a háromszorosára (443 milliárd forintra) növelte az értékvesztést és céltartalékképzést (1. táblázat).¹

1. táblázat

A válság hatása a magyar bankszektor főbb eredménytényezőire

Megnevezés	Milliárd forint			Éves százalékos változás	
	2008. év	2009. év	2010. I. félév	2009. dec.	2010. jún.
Kamateredmény	714	756	817	5,9%	11,1%
Kamatbevétel	2 197	2 464	2 296	12,2%	-3,0%
Kamatkiadás	1 483	1 708	1 479	15,2%	-9,3%
Nemkamat-eredmény	339	542	460	59,9%	5,0%
Értékvesztés és céltartalék-változás	144	443	579	207,1%	51,1%
Működési költség	642	588	458	-8,4%	-6,6%
Adózás előtti eredmény	281	246	216	-12,5%	-19,0%

Forrás: PSZÁF (2010)

Az adózás előtti eredmény már 2008-ban a korábban megszokott szint alá esett (2007-ben 390 milliárd forint volt), majd 2009-ben annak ellenére tovább csökkent, hogy a működési költségek nominálértéken is jelentősen visszaestek. A költségtakarékosság fő eszközeül a gyorsan megkezdett létszámleépítések szolgáltak. A 2008-as csúcshoz képest már több mint egytizedével, négyezerrel csökkent a magyar bankokban foglalkoztatottak száma, sok banknál (pl. Erste, Raiffeisen) ezt a fiókhálózat karcsúsítása is követte, illetve követi. A költségtakarékosság mellett a hitel/betét arány mérséklése is a válsághoz való alkalmazkodás jelének tekinthető. Az ezredforduló után beindult hitelexpanzió nyomán 2008 végéig emelkedő mutató 2009-ben kezdett mérséklődni, és a bankrendszer szintjén mintegy 10 százalékponttal (150 százalékról 140 százalékra) csökkent, de a legnagyobb hitel/betét aránnyal működő bankoknál (Erste, MKB, CIB) ennél is jelentősebb volt a csökkenés. A ráta mérséklődésében az elsődleges szerepet a hitelállomány visszaesése játszotta, amely árfolyamszűrt értéken mintegy 8 százalékkal csökkent 2009 folyamán, és a csökkenő tendencia még 2010. első felében is fennmaradt (2. táblázat).

1 2010 I. félévében tovább emelkedett az állomány, de ebben némi óvatosság is szerepet játszhatott, amit az tükröz, hogy a 2010. I.-III. negyedév előzetes adatai már csökkenést mutatnak.

A válság hatása a magyar bankszektor aktivitására

Megnevezés	Időszak végén, milliárd forint			Éves százalékos változás	
	2008	2009	2010. I. félév	2009. dec.	2010. jún.
Mérlegfőösszeg	29 178	28 996	29 829	-0,6%	3,7%
Hitelek (bruttó)	20 230	18 874	19 928	-6,7%	2,9%
<i>árfolyamszűrt változás*</i>	–	–	–	kb. -8%	kb. -6%
Foglalkoztatott létszám (fő)	34 585	30 971	30 675	-10,4%	-3,9%
Bankfiókok száma (db)	1 673	1 715	1 697	2,5%	-1,2%

Megjegyzés: * 2006. év végi változatlan devizaárfolyamok mellett

Forrás: PSZÁF [2010]

A kockázatmentesítés érdekében a bankok szigorították a hitelezés feltételeit: csökkentették a hitel-fédezet (LTV) arányt, megnövelték a sajáterő-elvárás, a hitelképességi vizsgálat során újból általánossá tették a jövedelemkövetelményt. Egyes üzletágakat – elsősorban az ingatlanprojekt-finanszírozást – a hitelezés leállításával gyakorlatilag befagyasztottak (*Brückner* [2009]). Esetenként a már megítélt hitelek felmondására, a szerződések egyoldalú, az ügyfél számára hátrányos módosítására is sor került, ha lehetőséget adtak rá a jogszabályok, illetve jogi kiskapuk.

A kockázati költségek megugrása a mérsékelt hitelezési aktivitás mellett is visszavetette a magyar bankszektor eredményét és átlagos jövedelmezőségét, de korántsem olyan mértékben, ami komolyabb banki válságokra utalt volna. Az eredménycsökkenésben ráadásul nem csupán a 2008 őszi eszkalálódott hitelválság és az annak nyomán kialakuló, gazdasági recesszió játszott szerepet, hanem a bankpiaci verseny erősödése is, ami a kamatmarzs mérséklődésében is tükröződött (*3. táblázat*).

3. táblázat

**A magyar bankszektor eredménytényezőinek alakulása
az éves átlagos mérlegfőösszeg százalékában
(12 havi gördülő adatok)**

Megnevezés	2007. dec.	2008. jún.	2008. dec.	2009. jún.	2009. dec.	2010. jún.
Kamateredmény	3,27	3,06	2,74	3,82	2,60	2,85
Nemkamat-eredmény	1,68	1,45	1,30	1,57	1,86	1,61
ebből: jutalékeredmény	1,11	1,02	0,93	0,88	0,89	0,91
Értékvesztés és kockázati célartalék változása	0,48	0,37	0,55	1,08	1,52	1,60
Működési költség	2,68	2,58	2,47	2,21	2,02	2,02
Adózás előtti eredmény	1,78	1,51	1,08	0,95	0,85	0,75
Adózott eredmény (ROA)	1,49	1,24	0,91	0,81	0,72	0,67

Forrás: PSZÁF [2010]

A jövedelmezőség 2009-es és 2010-es csökkenésében már egyértelműen a válság hatásai mutatkoztak meg, bár az egyes bankok helyzetét nem tükrözik jól az átlagos mutatószámok. Az OTP ugyanis – a bankok többségétől eltérően – a krízis alatt is növelte eredményét, amit az is jelez, hogy a 2009. évi profit kétharmadát az OTP-bankcsoport magyarországi alaptevékenységet adó bank, jelzálogbank és lakástakarék-pénztár szimbiózisa hozta létre, miközben e hármas csoport a bankszektor mérlegfőösszegének csupán az egynegyedét reprezentálja. Az átlag azt is elfedi, hogy a válság következtében több olyan piaci szereplő (Volksbank, Commerzbank, Credigen) is veszteséget szenvedett el, amelyek a megnövekedett hitelezési veszteségeket nem tudták a kamat- és egyéb működési eredményből fedezni. 2010-ben tovább romlott a helyzet: már 17 bank mutatott ki veszteséget az első félévben, köztük a hazai bankpiac második legnagyobb szereplője, az MKB (MNB [2010b]).

A veszteségeket döntően a hitelfortfóliók romlása miatt jelentősen megemelkedett kockázati költségek idézték elő, amelyek 2009 utolsó negyedében átlagosan már a hitelállomány 2 százalékát meghaladták. A legtöbb bank emiatt tőkéjének megerősítésére szorult, aminek két forrása volt: a visszatartott nyereség és az anyabanki tőkeinjekció, többnyire alárendelt kölcsöntőke formájában. A veszteségpótláson túl a tőkeemelések általában a tőke-megfelelés növelését is szolgálták, ami 2009 végéig átlagosan 13 százalék fölé emelkedett.

Mindezek ellenére nemzetközi összehasonlításban elmondható, hogy a magyar bankrendszer kevésbé viselte meg a válság, mint az euróvezeti nagybanki átlagot vagy egyes nyugat-európai bankszektorokat, a közép-kelet-európai mezőnyben pedig valahol közepén helyezkedik el. Az európai nagy komplex bankcsoportok átlagos jövedelmezősége – és azon belül például a belga vagy az osztrák bankszektore – 2008-ban jóval nagyobb mértékben esett vissza, mint a magyar bankoké; igaz, az előbbi azután javulásnak indult, miközben a

magyar átlag még 2010 első felében is tovább romlott. A magyar bankszektor jövedelmezőségének alakulása az euróövezeti országok közül a portugáléhoz hasonlít a legjobban. A kelet-közép-európai régióban a cseh és a bolgár bankszektoroknál jobban, de a románál és a szlováknál (és főleg a balti országokéinál) kevésbé viselte meg a magyart a válság (4. táblázat).

4. táblázat

A jövedelmezőség alakulása néhány európai bankszektorban

Megnevezés	2007	2008	2009	2010. I. félév
ROA				
Euróövezet*	1,17	0,15	0,44	1,03
Ausztria	0,53	0,18	0,00	0,29
Belgium	0,40	-1,30	-0,10	n. a.
Hollandia	n. a.	-0,80	-0,04	0,19
Portugália	0,81	0,66	0,62	0,54
Magyarország	1,49	0,91	0,75	0,67
Csehország	1,33	1,16	1,16	1,51
Románia	1,44**	1,56	0,25	-0,15
ROE				
Euróövezet	12,3	1,7	3,9	9,4
Ausztria	8,2	3,0	0,1	4,1
Belgium	13,2	-36,5	-2,6	n. a.
Hollandia	n. a.	-19,5	-0,9	4,8
Portugália	12,6	11,0	9,6	8,6
Magyarország	16,5	13,3	6,3	4,6
Csehország***	25,4	21,7	25,8	23,4
Románia	15,8**	17,0	2,9	-1,6

Megjegyzés:

* Nagy komplex bankcsoportok súlyozott átlaga. A ROA itt a kockázattal súlyozott eszközökre (RWA) vetítve.

** 2008. I. félév.

*** Alapvető tőkére (Tier 1) vetítve.

Forrás: BDP [2010], dbn.hu, ECB [2010], NBB [2010], ONB [2010], PSZÁF [2010], CNB [2010], NBR [2010]

A magyar bankszektor fejlődése szempontjából az is fontos kérdés, hogy milyen hatást gyakorolt a válság a közép-kelet-európai térségben érdekelt és a magyar gazdaságban fontos szerepet játszó bankokra. A szűken vett régióban legaktívabb bankok pozícióját nem rendítette meg jelentősebben a válság, bár a jövedelmezőségük nagymértékben visszaesett. Az egyes bankok eltérő módon reagáltak a válságra, és magatartásuk országoként is különbözött. Az ügyfélhiteleknek a válság kezdetén (többnyire 2008. III. vagy IV. negyedévében)

megfigyelt, legmagasabb értékéhez képest 2010. II., illetve III. negyedévéig megbecsült változása alapján készült, alábbi táblázatból látható, hogy a térségbe kihelyezett ügyfélhitelek változása viszonylag kismértékű csökkenést vagy növekedést mutat az egyes bankoknál. Az általános tendencia a hitelállomány csökkentése volt, amiben az értékvesztések is szerepet játszottak; a kivételt az Erste jelenti, amelynek a négy országba kihelyezett hitelei együttesen is nőttek (5. táblázat).

5. táblázat

**A Magyarországon fontos szerepet betöltő bankok
régiónba kihelyezett ügyfélhiteleinek változása a válság alatt
(becslés, %)***

	Magyar- ország	Cseh- ország	Szlovákia	Románia	A 4 ország együtt
OTP	+10%	–	–13%	–22%	–4%
KBC	–6%	–4%	–	–5%	–5%
Erste	+10%	+6%	+10%	–7%	+7%
Intesa Sanpaolo	–14%	–	+15%	+40%	–4%
UniCredit	–20,5	–0,5	–4	–3%	–8%

Megjegyzés: * A válság kezdetén megfigyelt, legmagasabb értékből kiindulva.

Forrás: az egyes bankok pénzügyi beszámolóit alapján saját becslés

A banki aktivitás visszaesését régiós szinten is tükrözte a hálózati egységek és a foglalkoztatottak számának az alakulása. Az általános trend a csökkenés-stagnálás volt, bár bankonként és országonként ettől eltérő esetek is megfigyelhetők. A régóta működő leánybankok esetében gyakrabban fordult elő fiókbezárás, míg a piacszerzés éppen felfutóban lévő ágában csak a hálózatbővítési tervek módosítására, a tervezett fióknyitások elhalasztása következett be. Az UniCredit például a válság alatt is folytatta fiókbővítését Magyarországon, és a többi leánybankjánál sem történtek bezárások, sőt további, jelentős fiókbővítési tervet jelentettek be. Az OTP viszont Szlovákiában jelentősen karcsúsította fiókhálózatát, miközben Romániában és Magyarországon nem zárt be fiókokat.

A létszámcsökkenés inkább mondható általános gyakorlatnak, különösen ott, ahol nagyobb mértékben kényszerültek a hitelezés visszafogására, bár az anyabanki stratégiák országonként eltérőek. Az Erste például Romániában és Szlovákiában csökkentett létszámot, míg a másik két országban nem. Az UniCredit is Szlovákiában épített le, de Magyarországon és Romániában szinten hagyta a létszámot, Csehországban pedig még növelte is. Az OTP – a hálózatfejlesztési politikájával összhangban – Szlovákiában nagyarányú létszámleépítést hajtott végre; Magyarországon is végbement némi csökkentés, de Romániában nem változott a létszám.

2. A VÁLSÁG KÖZVETETT HATÁSA: A KÜLÖNADÓ

Magyarországon a válság közvetlen hatásait jelentősen megnöveli a bankokra kirótt, mind a nagyságát, mind a kivetési módját illetően egyedülálló különadó, amely a kormány indoklása szerint a válsághoz kapcsolódik, így végső soron annak közvetett hatásaként értelmezhető. Az adó megítéléséhez hozzátartozik, hogy a magyar bankszektor közvetlen kormányzati megsegítésére lényegében nem volt szükség, csupán egy hitelintézet (az FHB) vett igénybe időlegesen állami tőkejuttatást, és a külföldi anyabankokat nélkülöző két bank (az OTP és az FHB) kapott piaci kamatozású kölcsönt a magyar államtól arra, hogy a válság hatásának enyhítése érdekében bővítsék vállalati és a lakossági hitelezésüket. A kormány kilátásba helyezte ugyan a lakossági lakáshiteladósok megsegítését, az elfogadott jogszabályok azonban végül csak a korábban megalkotott bankkódex egyes rendelkezéseit építették be.

Mindezek fényében „a bankok válság idején történő megsegítése” aligha lehet elfogadható indok a kormány által a bankszektorra kivetett, nagymértékű, visszamenőleges alapon megállapított, és a veszteséges bankokra is érvényes különadóra, amelynek a kialakítása során a magyar kormány még csak nem is törekedett arra, hogy valamiféle egységes uniós állásponthez tartsa magát, vagy legalábbis meghallgassa az Európai Bizottság és más nemzetközi testületek véleményét.

2.1. Szemben az ellenérvekkel

A májusban felállt új kormány feje már a június elején meghirdetett, első akciótervébe belefoglalta a 187 milliárd forintos pénzügyi különadó tervét. Ezt követően igen gyorsan, az érintettekkel történő egyeztetés lezárását meg sem várva, került tető alá és fogadtatott el az ötletet megvalósító törvényjavaslat. Annak ellenére, hogy a magyar gazdaságban fontos szerepet betöltő bankok külföldi tulajdonosai az ügyben az IMF-hez fordultak, és mind a Valutaalap, mind az Európai Bizottság illetékesei érveltek a különadó javasolt formájával szemben (EB [2010], IMF [2010]). Az MNB Monetáris Tanácsa is közleményt adott ki, amelyben elsősorban azt találta aggasztónak, hogy a tervezett mértékű különadó tartós fennmaradása csökkentheti a hazai bankrendszer tőkevonzó és hitelezési képességét, ami számottevő növekedési veszteséget okozhat, továbbá gyengítheti a hazai bankszektor külső forrásgyűjtési képességét, és ezen keresztül a magyar gazdaság stabilitását is (MNB [2010a]).

A nemzetközi szervezetek fenntartásait megerősítette a magyar Költségvetési Tanácsnak a július elején a parlamentnek beterjesztett elemzése, amely a közvetlen költségvetés-sibevétel-növelő hatásokon túlmutató, a gazdasági növekedést fékező következményeket is számszerűsítette. A nemzetközi tapasztalatokra építő kalkulációjuk szerint a pénzügyi szervezetek a különadó mintegy kétharmadát hárítják át egyrészt a különféle jutalékok, biztosítási díjak megemelésén, másrészt a lakossági hitel-betét kamatkülönbözet növekedésén keresztül a lakossági ügyfeleikre. De további súlyos gazdasági hatásokkal is számolni kell: romlik a bankok hitelezőképessége, ami visszaveti a gazdaság növekedését, s így a jövőben elérhető jövedelmeket is (Költségvetési Tanács [2010a]).

Július eleji jelentésükben még azzal számoltak, hogy a különadót csak 2010-ben szedi be a kormány, és arra az eredményre jutottak, hogy a közvetett hatás a következő időszakban

évente átlagosan 60 milliárd forinttal mérsékli a beszedett különadónak a költségvetésre kifejtett, közvetlen hatását. Feltevésük szerint a különadó mérsékli a fogyasztást, visszaveti a beruházási kedvet, rontja az ország nettó export pozícióját, csökkenti a versenyszektor béreit és a foglalkoztatottságot; mindennek hatására csaknem fél százalékponttal rontja a gazdaság növekedési ütemét, és 2012-ig közel 1 százalékkal csökkenti a GDP-t. Második jelentésükben – az adó kivétési módjának a zárószavazás előtt megejtett módosításai nyomán – némiképp korrigálták számításait, de ez nem jelentett érdemi változást (Költségvetési Tanács [2010b]).

A Magyar Bankszövetség is kifejezte aggodalmát amiatt, hogy az adó révén kieső hitelkínálat jelentősen visszavetheti a GDP növekedését, miközben helyreállíthatatlan problémákat okozhat a bankrendszerben és a magyar gazdaságban. A szövetség *Orbán Viktor*nak június végén írt levelében felhívta a figyelmet arra, hogy mivel a magyar bankrendszer hitel/betét mutatója 135 százalék, nálunk a bankok képtelenek annyi betétet gyűjteni, amennyi fedezné a gazdaság hiteligenyét. A hiányt külföldi forrásból kell fedezniük, ami a forint volatilitása miatt jelentős kockázatokat jelent. A tervezett módon bevezetett adó rontja a bankok minőségét, és drágítja a forrásbevonást. Ha megnehezül az anyabankok számára a várt megtérülés elérése, többen is úgy dönthetnek, felhagynak itteni tevékenységükkel, vagy jelentős hátránnyal felelhetnek csak meg a küszöbön álló Bázeli III.-nak.

A kormányt azonban semmilyen érv nem tántorította el a túlméretezett adótól: a betérjesztett és – érdemi módosítások nélkül – elfogadott törvény a gazdasági miniszter szerint is „brutálisnak” minősített összeget osztja szét a pénzügyi intézmények között. Az országgyűlés már a betérjesztést követő harmadik héten, július 22-én elfogadta a 2010. évi különadó-kötelezettséget megállapító törvényt, ami kihirdetése napján, szeptember 27-én lépett hatályba.² A kapkodást jelzi, hogy az érintett szervezeteknek szeptember 30-ig kellett az éves összeg nagyobbik részét befizetniük.

A törvényhozó szerint a különadó kivetését az „*általános adófizetési kötelezettséget meghaladó közteherviselésre képes adófizetők szolidaritása*” indokolta. Ehhez képest az adókivetés alapjául *nem a nyereség, hanem a pénzügyi szolgáltatási tevékenység terjedelme* (bankok esetében a mérlegfőösszeg, biztosítóknál a díjbevétel), ami kevéssé tükrözi a közteherviselési képességet, hiszen veszteséges cégekre is jelentős adófizetési kötelezettség hárulhat (hárult is).

A 2010. évi adó behajtására módot adó, szeptemberben kihirdetett törvényt nem sokkal, október közepén követte a 2011-es különadót véglegesítő törvényjavaslat, amelyet szintén sürgősséggel terjesztettek a parlament elé. A bankoknál az adó alapja a 2009-es mérlegfőösszeg maradt, így a hitelintézetek semmilyen módszerrel nem képesek mérsékelni a fizetési kötelezettséget. Az újabb adótól hasonló bevételre számítanak, és a befizetésre kötelezettek köre sem változott.

² 2010. évi XC. törvény egyes gazdasági és pénzügyi tárgyú törvények megalkotásáról, illetve módosításáról, IX. fejezet: Az államháztartás egyensúlyát javító különadóról és járadékról szóló 2006. évi LIX. törvény módosítása

2.2. A különadó problémái

A nemzetközi gyakorlatra is tekintettel *négy alapvető probléma* vethető fel a hazai pénzügyi szervezetekre kirótt különadóval kapcsolatban:

1. az adó mértéke,
2. kivetésének módja,
3. a versenysemlegesség megsértése, valamint
4. az adó felhasználásának módja.

2.2.1. Az adó mértéke

Az adó mértéke a pénzügyi szervezetek mindhárom csoportja számára szinte elviselhetetlenül nagy. A korábban is hatályos, a bankok által fizetendő, 13 milliárd forintra rúgó járulék összegét levonva, 2010-ben és 2011-ben évente 187 milliárd forintos többletbefizetési terhet ró ezekre a szervezetekre. A bankszektorra ebből mintegy 130 milliárd jut, ami csaknem fele a szektor 2009. évi adózás előtti eredményének. Nyereségükhöz mérten hasonló arányú a biztosítókra jutó, 35 milliárdos sarc is. A legrosszabbul a pénzügyi vállalkozások (köztük a lakosságot is hitelező lízingcégek) jártak: nekik annyit (bő tízmilliárd forintot) kellett fizetniük, amekkora *minusszal* a 2009. évet zárták, vagyis már akkor is tőkevesztést szenvedtek el. A különadó tovább *növeli a tőkevesztést elszenvedő pénzügyi szervezetek körét.*

A hitelintézeteknek a 2009. évi éves beszámoló adataiból számított, módosított (az anyabanki hitelekkel korrigált) mérlegfőösszegre mint adóalapra vetítve kell a különadót megfizetniük: az adóalap 50 milliárd forintot meg nem haladó része után 0,15 százalékot, az e feletti rész után pedig 0,5 százalékot. Tekintettel arra, hogy a részvénytársasági formában működő magyar bankok átlagos mérlegfőösszege megközelíti az ezermilliárdot, az effektív adóteher a felső kulcshoz áll közel.

A kormány számára hivatkozási alapul szolgáló, nemzetközi gyakorlat jelentősen eltér a magyartól mind a mértékét, mind a kivetés, illetve a felhasználás módját tekintve. Az eddig bevezetett bankadók közül az osztrák áll a legközelebb a magyarhoz, de a fajlagos teher ott is messze elmarad az ittenitől. Az osztrák bankadót a hiánycél elérését segítő, 2,8 milliárd eurós megszorító csomag részeként vezették be 2011-től, amelyből ebben az évben 500 millió eurót várnak a mérlegfőösszegekre, valamint a származtatott termékekkel folytatott, spekulatív jellegű kereskedésre kivetett adók összegeként. A mérlegfőösszegre kirótt, 340 millió eurós tétel alapjának meghatározásakor a bankbetétek és a törzstőke nélkül számított mérlegösszeget veszik figyelembe, és – a magyar szabályhoz hasonlóan – kivonják az adózás alól az egy banksoporton belüli kötelezettségeket és a bankok külföldi leányvállalatait. Az egymilliárd eurónál nagyobb mérlegfőösszegű bankok esetében 0,04 százalék, húszmilliárd euró felett 0,08 százalék az adó, ami töredéke a magyar mértékeknek.

2.2.2. Az adó kivetésének módja

Az adó kivetési módjában a legnagyobb problémát a kvázi visszamenőleges hatály jelenti, ami a piacgazdaság működésének alapvető feltételét jelentő jogbiztonságot is aláássa. Mint-hogy a bankok esetében egy már lezárt év (2009) tevékenységét adóztatják meg utólagosan, lehetetlenné teszik az üzleti életben elengedhetetlen előrelátást és a jogi környezet megvál-

tozásához való alkalmazkodást. A kvázi visszamenőleges hatály már 2010-ben is igaz volt, és így lesz 2011-ben is, amikor szintén a 2009-es év beszámolóiból származó tételek jelentik majd az adó alapját. A kormány azért rögzítette a 2009-es mérlegfőösszeget a következő két év különadójának az alapjaként, mert ki kívánja zárni annak a lehetőségét, hogy a bankok az adó csökkentése érdekében módosítsák az adóalapot.

A visszamenőlegességen túl is kifogásolható a bankszektorra kirótt különadó kivetésének módja, hiszen az adó alapja kizárólag a tevékenység *terjedelméhez* kötődik (mérlegfőösszeg), miközben semmiféle kapcsolatot nem mutat a tevékenységből származó bevétellel, jövedelemmel vagy eredménnyel. Emiatt ebben a szektorban a kivetett különadó az érintett szervezetek jelentős része számára nemcsak a nyereség tetemes, a „normális” jövedelemadókénál jóval nagyobb hányadát viszi el, hanem sokuknál – az alacsony eszközárányos jövedelmezőséggel vagy veszteséggel működő szervezeteknél – effektív tőkeelvonást jelent, és egyfajta állami „vagyondézsmát” testesít meg.

2.2.3. Az adó felhasználásának módja

A különadóból származó állami bevételek felhasználásnak módja is kifogásolható mind elvi alapon, mind a nemzetközi gyakorlat alapján. A magyar kormány által kivetett különadó teljes egészében befolyik a központi költségvetésbe, semekkorá része sem szolgálja egy olyan alap feltöltését, amely a jövőbeli bankválságok kezelésére szolgálna. Miután a válság miatt elszenvedett tőkevesztést zömmel a hazai hitelintézetek nyugati anyabankjai pótolták, a magyar állam csekély mértékben járult hozzá a magyar bankok tőkeellátásához. Emiatt aligha van létjogosultsága annak, hogy az érintett intézményekre különösen nagy terhet jelentő bankadó befolyjon a költségvetésbe. Azokban az országokban, ahol a hasonló (bár fajlagosan jóval kisebb mértékű) adók a költségvetés bevételét gyarapítják, a bankok valóban tetemes kormányzati támogatást, tőkejuttatást kaptak (Ausztria, Nagy-Britannia). Vannak olyan országok (pl. Németország), ahol a bankok jelentős mértékű állami támogatást kaptak ugyan a válság során, a bankadó mégis a későbbi bankválságok kezelésére létrehozott alapba folyik be.

A német bankadó már elvben is különbözik a magyartól, mivel nem a hiánycsökkentést célzó csomag része, hanem a pénzügyi rendszer stabilitásának az eszköze. Az évente várt, körülbelül 1,3 milliárd euró nem a központi költségvetést gazdagítaná, hanem egy banki segélyalapot képeznének belőle, ami a Lehman Brothers 2008. őszi bukása nyomán felállított pénzügyi stabilitási hivatal felügyelete alá kerül. A nagyobb kockázatú tranzakciókba bonyolódó, és a pénzügyi biztonságra fokozott veszélyt jelentő intézményeknek nagyobb mértékben kell hozzájárulniuk az alaphoz, mint azoknak, amelyek kevésbé kockázatos vállalkozásokba fognak. Az intézmények mérete, piaci súlya és üzleti területe is közrejátszik a fizetendő adó nagyságának a megállapításában. Fontos eltérés a magyar adótól az is, hogy a hozzájárulás mértékét az éves nyereség 15 százalékában maximalizálták.

2.2.4. A versenysemlegesség megsértése

Önálló problémaként tárgyalandó a versenysemlegesség követelménye, amelynek az érvényesülését – megítélésem szerint – nem biztosítja a különadó kivetésének módja. Az eredeti javaslat szerint a hitelintézeteknek a 2009. évi éves beszámoló adataiból számított, módo-

sított (például az anyabanki hitelekkel korrigált) mérlegfőösszegre mint adóalapra vetítve, 0,45 százalékos különadót kellett volna fizetniük. Mivel a lineáris adóval a takarékszövetkezetekre is komoly teher hárult volna, végül sávós megoldást választottak: az adóalap 50 milliárd forintot meg nem haladó része után 0,15 százalék, az e feletti rész után pedig 0,5 százalék lett az adó mértéke. A parlamentben lefolytatott politikai vitából ráadásul az is kiderült, hogy a kis szervezetek (döntő részben takarékszövetkezetek) kedvezményezésének valódi indoka az volt, hogy ezek az intézmények „nemzeti” tulajdonban vannak; emiatt viszont az egyenlő bánásmód uniós elvével is ütközik a megkülönböztetés.

A fentiekben túl is felvetődik a versenysemlegesség kérdése, mivel a kirótt különadó eltérő módon befolyásolja a banki jövedelempozíciókat. A 2010-es adóból a hitelintézetekre háruló, mintegy 130 milliárd forint a 2009. évi adózás előtti eredménynek csaknem a felét tette ki, azonban az egyes bankok jelentős szóródása mellett. A legkisebb *fajlagos* teher az OTP banksoporra hárult, amely a szektor 2009. évi adózás előtti eredményének kétharmadát „hozta össze”, miközben a mérlegfőösszeg alapján elosztott különadónak csupán a negyede esett rá, míg az adó háromnegyede a nyereség egyharmadával rendelkező bankokra jut. A különadó így 2010-ben tovább javította az OTP amúgy is kedvező relatív jövedelempozícióját, amelyet már a pénzügyi válság is előnyösen alakított.³

Jól tükrözi az aránytalanságokat, hogy az OTP Bankra és Jelzálogbankra a 2009. évi 150 milliárd forintos együttes adó előtti nyereségének mintegy egyötödére rúgó különadó hárult 2010-ben, míg egyik legjelentősebb versenytársa, a K&H a 2009-es 23 milliárdos nyereségének csaknem a felét fizetette be 2010-ben különadóként. Még rosszabb a helyzet az OTP két további fontos versenytársánál, a CIB-nél és a Raiffeisennél, amelyeknek 2009-es nyereségüknek a dupláját kell 2010-ben különadóként befizetniük. A legnagyobb aránytalanság az MKB-nál jött létre, mivel annak gyakorlatilag nem volt nyeresége 2009-ben, nagy mérete miatt mégis 11 milliárd forintot kellett különadóként lerónia.

A hazai piacon bekövetkező versenytorzulások mellett azzal is számolni lehet, hogy a Magyarországon működő bankok *versenyhátrányba kerülnek a nemzetközi – régiós és felemelkedő – piacokon*. A különösen nagymértékű magyar bankadó újabb érvet adhat a magyar piacról történő kivonuláshoz, vagy ha a maradás mellett döntenek is, számítani lehet arra, hogy csökkentik az üzleti aktivitásukat.

3. TÖRÉS A MAGYAR BANKSEKTOR FEJLŐDÉSÉBEN

A válság közvetlen hatásait jelentős mértékben tetézik tehát a banki különadó terhei, amelyek súlyos következményekkel járnak az érintett pénzügyi szervezetek tulajdonosai és ügyfelei számára. De súlyos hatásúak az egész gazdaság jövőbeli fejlődése szempontjából is, mivel a hitelintézetek előbb-utóbb valamilyen módon áthárítják a terheiket. Jobb esetben csak elhalasztják esedékes fejlesztéseiket, rosszabb esetben visszafogják magyarországi aktivitásukat, ami végzetes hatású lehet a magyar gazdaságra, s különösen a vállalati szektorra nézve. A legrosszabb esetben kivonulnak az országból: olyan működési terepet keresnek,

3 Az OTP hazai „core” üzletágak együttesében a banksoport eredménypozíciója mintegy 28 százalékponttal javult 2007 és 2009 között, miközben a piaci részesedése kissé csökkent (VÁRHEGYI [2010]).

ahol megfelelő jogbiztonság mellett, és a megtérülés reményében fektethetik be tőkéjüket. Hogy erre ne kerüljön sor, fontos, hogy az adó – legalábbis ebben a formájában – átmeneti legyen, és 2012-re létrejöjjenek azok a költségvetési bevételi források, illetve megtörténjenek azok a kiadáscsökkentő lépések, amelyek kiválthatják ezt a bevételi tételt.

Az már az első 10 hónap előzetes adatai és a további várható fejlemények alapján is látszik, hogy – részben a válság, részben a különadó miatt – a 2010. év törést hozott a magyar bankszektor fejlődésében. Végérvényesen lezárult a 2000-es évek felívelő szakasza, az „aranykor”, amely nemcsak a banki jövedelmezőségekben mutatkozott meg, hanem a magyar bankélet minden vonatkozásában jelentős fejlődést hozott, miközben a fejlett európai térséghez történő konvergencia útján is nagy előrelépést jelentett.⁴

Nehéz megjósolni, hogy a törést követően milyen pálya rajzolódik ki, de az sejtethető, hogy jóval szerényebb fejlődésre lehet számítani, mint ami az elmúlt két évtizedet jellemezte. Különösen nehéz felmérni azt, hogy a banki különadó milyen hatást vált ki az érintett szervezetek tulajdonosaiban: racionálisan, a veszteségek minimalizálását szem előtt tartva hozzák-e meg döntésüket, avagy az arrogáns, irracionális kormányzati magatartásra adnak ugyancsak „arrogáns”, irracionális választ. Ez utóbbira okot adhat az a paradoxon, hogy éppen azokat a külföldi tulajdonosokat sújtja legjobban a különadó, akik a hitelválság során komoly áldozatokat hoztak itteni leánybankjaik életképességének megőrzése érdekében.⁵ Ezzel óhatatlanul megnövelték függőségüket, és megnehezítették a kivonulásukat a magyar bankpiacról – vagyis éppen a súlyos bankadóra adható, racionális döntésüket nehezítették meg.

A Magyarországon működő bankok várható reakciójára elsősorban a *válságra adott válaszokból* következtethetünk, amelyek részben egységesek a közép-kelet-európai (KKE) régiót tekintve. Az egyes régiós bankszoportoknak az országunkkal kapcsolatos magatartását azonban befolyásolhatják a *magyar sajátosságok*, így a várható gazdasági növekedés, az országban érvényesülő gazdaságpolitika, és – nem utolsó sorban – a banki különadó mértéke és tartóssága.

3.1. Régiós stratégiák

A válság jelentősen érintette a régióban aktív bankszoportokat. Bár nem mindig kellett komoly veszteségeket elkönyvelniük, mégis sok esetben megváltozott az a korábbi helyzet, hogy a régió bankjai a tőkéhez és az eszközökhöz viszonyítva is nagyobbik részét adják a csoport nyereségének. Az országkockázatok megugrása miatt a térségben az átlagnál jobban emelkedtek a hitelkockázat költségei, ami apasztotta az eredményt, miközben megnövelte a tőkeigényt. A fokozott céltartalékigény egyes régiós bankok eredményét esetenként a veszteséges tartományba vitte át.⁶

A válság hatására a bankszoportok tulajdonosai kénytelenek újragondolni stratégiájukat; különösen azok, amelyek erős pozíciókkal rendelkeznek a KKE-régióban. A megfontolás tárgyát egyrészt a főbb felemelkedő piacok régiói (Ázsia, Latin-Amerika, KKE) közötti, másrészt a régió belüli átcsoportosítások képezhetik, bár az előbbi inkább csak a globális

4 L. ERTŐL ERDEI [2010], VÁRHEGYI [2007]

5 Vö. BANAI–KIRÁLY–NAGY [2010]. Hozzá kell tenni, hogy a likviditás fenntartásához szükséges forrásellátás mellett az anyabankok jelentős tőkeemeléseket is végrehajtottak leányaikban.

6 Vö. UniCredit [2010], Pénzügykutató Alapítvány [2010]

bankok számára fennálló lehetőség. A térségünkben működő *regionális bankok* elsősorban két út közül választhatnak.

1. Az egyik lehetőség az „előre menekülés” stratégiája, vagyis a pozíció megerősítése, arra számítva, hogy hosszabb távon a felemelkedő országokban, azon belül a KKE-régió országaiban lehet a piac viszonylag gyors növekedésére számítani. Erre mutat példát az UniCredit, amely a múlt év végén stratégiai döntést hozott arról, hogy kilencszáz új fiók megnyitásával erősíti pozícióját a térségben, amelyek közül 120-at Magyarország létesít.⁷

2. A másik lehetőség a térségbeli aktivitás csökkentése, legalábbis azokban az országokban, ahol vagy a makrogazdasági-egyensúlyi problémák, vagy a kormánypolitika miatt középtávon sem látszik biztosnak a kilábalás a válság okozta recesszióból. Az előbbi körbe tartozhat pl. Románia, az utóbbiba pedig Magyarország, ahol a megkérdőjelezhető gazdaságpolitikát még a különösen nagymértékű banki kölönadó is tetézi.

A stratégia megválasztásánál a válság hatására megnőtt hitelezési kockázatok tőkeigénye is fontos szempont lehet, különösen annak fényében, hogy a Bázel III. szabályrendszer életbe lépése csoportszinten is megnöveli majd a tőkekövetelményt, aminek tőkeemeléssel, vagy a kockázattal korrigált eszközök csökkentésével felelhetnek meg a bankok. Mivel a Bázel III. az összes KKE-bankszektorban forrásnövelési, illetve eszközcsökkentési követelményt támaszt, miközben az anyabanki tőkeszükségletek is megnőnek, a bankcsoportok irányítóinak stratégiai döntést kell hozniuk arról, hogy pótlólagos tőkebevonással fenntartják-e meglévő piaci pozícióikat, vagy forrásátcsoportosításokat hajtanak végre, és egyes piacokon mérséklik, esetleg fokozatosan megszüntetik aktivitásukat.

A stratégia kialakításakor több tényezőt vehetnek figyelembe, köztük a régiós bankpiacok jövőjével kapcsolatos kilátásokat. A fő kérdés az, hogy ha a térségben feltételezhető is az uniós magországekénál gyorsabb gazdasági növekedés és – a pénzügyi mélyülés nyomán – a banki eszközök még gyorsabb gyarapodása, a magasabb kockázati költségek mellett képesek-e olyan jövedelmezőségre, amely biztosítja a befektetett tőke megfelelő, más régiókkal versenyképes megtérülését. Pozitív válasz esetén a további kérdés, hogy a régió mely országaiban érdemes az aktivitás fenntartását vagy növelését biztosító, pótlólagos likviditást és tőkétallokálni, és honnan célszerű ehhez a forrásokat elvonni.

A nagyfokú bizonytalanság mellett is lehet néhány érvet találni a régiós EU-tagországokban kifejtett banki aktivitás fenntartásához:

- A fejlettebb bankpiacokhoz képest nagyobb növekedési potenciál a gazdasági- és jövedelemkonvergencia, valamint a pénzügyi mélyülés felzárkózása miatt, miközben az EU-források is táplálják a viszonylag gyors növekedést.
- A nemzetközi pénzügyi szervezetek biztosítják a gazdaságok stabilitását, miközben a régió helyzetét a masszív FDI-beáramlás és a külföldi bankok domináns jelenléte is megnyugtatóvá teszi – különösen a kilencvenes évekbeli ázsiai helyzethez képest.

⁷ A terv szerint jelenleg 3860 fiókkal rendelkező UCI 900 új fiókot nyit meg az elkövetkező öt év folyamán; ebből egyenként háromszázat Romániában és Törökországban, 120-at Magyarországon létesít, a fennmaradó 180 fiókon pedig Oroszország, Bulgária és Szerbia osztozik majd. Ezt az sem gátolja, hogy a legígéretesebb piacnak Törökországot, Lengyelországot és Oroszországot tekintti a bankcsoport vezetője, mivel 2010-ben ez a három ország adta az UniCredit feltörekvő piacokon elért eredményének 72 százalékát, ami becslése szerint 2012-re 75 százalékra emelkedhet. A hálózatfejlesztéshez nem terveznek tőkeemlést, amit feltehetően arra alapoznak, hogy a térségbeli leánybankok nagy része a válság alatt is jövedelmező maradjon.

- Az alacsony szintű fogyasztói tudatosság és a gyengébb verseny miatt magasabb jövedelmezőség érhető el a térségben, mint az euróövezeti országokban, miközben a költségtakarékosság javításában is vannak még tartalékok.

• A hitelportfólió földrajzi diverzifikálásával lehetőség nyílik a kockázatmegosztásra. Ugyanakkor a válság felerősítette a csoportszintű kockázat mérséklésének követelményét, ami komoly kihívásokat jelent a bankcsoportok irányítói számára. A kockázat csökkentésére a különböző hiteltípusoknál eltérő lehetőségek mutatkoznak:

- A jelzáloghitelezésnél az LTV-arány csökkentése az adósságszolgálat fedezeti követelményének emelésével, a finanszírozásnál gondos szelekcióval.
- A vállalati hitelezésnél speciális likviditásellenőrzéssel és óvatossággal (különösen a nagyhitelek esetében); az új üzletek naprakész ellenőrzésével; az eszközalapú finanszírozás szigorításával (LTV-arány csökkentés, DSCR-növelés).
- A devizahitelezésnél szigorúbb a hitelezési szabályokkal és monitorozással.
- A lakossági hitelezésnél a jelzáloghitelek arányának növelésével a fogyasztási hitelekhez képest.
- A hitel/betét arány csökkentésével, az önfinanszírozó bankok súlyának növelésével a csoporton belül, illetve a finanszírozási rések betömése vonzó betéti kondíciókkal egyes országokban.

Az egyes országokra irányuló stratégiák kialakítása során vannak viszonylag könnyen felmérhető és jól belátható fejlemények (ilyen a Bázel III. szabályrendszer hatása), és vannak nehezen előre jelezhető események (pl. a válság lecsengésének folyamata vagy a politikai-gazdaságpolitikai kockázatok). A konkrét döntéseket az adott országok relatív helyzetére vonatkozó prognózisokra lehet alapozni.

3.2. Magyarországi sajátosságok

Magyarország koránt sincs ma előnyös helyzetben. Az ország növekedési teljesítménye és rövid távú kilátásai közepesnek számítanak ugyan a térségben⁸, de a kormány gazdaságpolitikája nem ad meggyőző képet a növekedés tartós forrásairól, miközben a tetemes állami- és magánadósság, valamint a magánszektor devizakitettsége gátló tényező. A pénzügyi mélyülés szintje pedig, ha nem is közelítette meg az euróövezeti átlagot, már nem olyan alacsony, ami miatt különösen gyors fejlődésére lehetne számítani.⁹

Mindez önmagában is relatív hátrányt jelent az anyabanki forrásokért folyó, régiós versenyben, miközben a magyar bankrendszerben – a gyenge belföldi megtakarítási hajlandóság miatt – kiemelkedően magas a külföldi források aránya.¹⁰ Mivel a hitel/betét arány

8 A piaci elemzők a 2010. évi 1%-os gazdasági növekedés után 2011-re 2,5% körüli prognosztizálnak Magyarországon, miközben Lengyelországban a tavalyi 3% után 2011–2012-ben 3–4% közöttit, Szlovákiában a tavalyi 4%-ost követően is 4%-ost várnak, bár Csehországban, Szlovéniában és Romániában a magyarnál alacsonyabb növekedési ütemeket prognosztizálnak (RZB [2010], UniCredit [2010]).

9 Az Eurostat szerint Magyarországon a pénzügyi mélyülés szintje és a hitel/GDP arány is magasabb, mint Csehországban, Szlovákiában, Lengyelországban és Romániában; a KKE-térségben csak Szlovéniában találunk magasabb arányokat.

10 A 25% körüli arány hasonló a román bankrendszeréhez, de jóval magasabb a lengyel (15%) vagy a cseh (10% alatti) arányoknál.

csökkentése a kockázat mérséklésének általános eszközévé vált, a külső források relatív csökkenése szükségszerűen a hitelezési aktivitás romlásához vezet. Szemben az „aranykorszak” kihelyezésvezérelt banki stratégiájával, a közeljövőben a magyar bankrendszer növekedését a források, azon belül is főként az *ügyfélforrások* bővülési lehetősége fogja meghatározni (Fenyő–Várhegyi [2010]).

Térségi összevetésben a magyar bankrendszer adottságai között ma egyedül a hitelportfólió minősége látszik viszonylag kedvezőnek¹¹, és a 13 százalékos átlagos tőke-megfelelés szintje is kielégítő. Mindez azt valószínűsíti, hogy a Bázel III. arányaiban nem jár majd jelentősebb mértékű pótlólagos tőke- és likviditáskövetelménnyel, mint a térség más országaiban.

A Bázel III. magyarországi hatásairól eltérő szakértői becslések készültek. *Somogyi és Trinh* [2010] számításai szerint az új követelmények teljesítése együttesen 140-150 milliárd forint pótlólagos tőkét igényelne, és még a ma jó tőke-megfelelésű bankoknál is problémákat okozhat, illetve, ha a tőkemutatók javítása a kockázattal súlyozott eszközállomány (RWA) csökkentésével történik, ennek hatása a hitelvolumenre átlagos esetben 8-12 százalékos lehet. Más eredményre jut egy másik, az MNB-ben készült tanulmány, amely szerint az új szabályok nem váltanak ki jelentős hatást a hazai nagybankoknál, részben a konzervatív tőke-szerkezetüknek, részben a tőkeelemek magas szintjének köszönhetően. *Szombati* [2010] számításai szerint a teljes bankrendszer többlettőkeigénye mindössze 22 milliárd forint (tőkeállományuk kevesebb, mint 1%-a) lenne, ami nyolc év alatt tőkeemeléssel és az RWA csökkentésével megoldható, és – feltéve, hogy erre fele-fele arányban kerül sor – csupán a GDP 0,07-0,12%-os visszaesésével jár.

Bármekkora lesz is a Bázel III. tényleges hatása, nem mindegy, hogy 2012-re kivezeti-e a magyar kormány a 2010-ben deklaráltan két évre bevezetett, kirívó mértékű banki különadót, amely önmagában is aláassa a rentábilis banki működést Magyarországon. A magyar bankszektor jövedelmezősége már a különadó terhe nélkül is jelentősen csökkent 2009-ben, bár a térségben még megőrizte viszonylag kedvező pozícióját.¹² A pénzügyi szektorra kirótt, aránytalanul magas különadó azonban 2010-ben és 2011-ben drámaian rontja a befektetett banktőke megtérülését, esetenként pedig kifejezett tőkeelvonást jelent. Ráadásul az is várható, hogy – a portfólió minőségének jelentős romlása és a pénzügyi szektorra kivetett különadó együttes hatására – a bankokhoz tartozó pénzügyi vállalatok veszteségesek lesznek, ami miatt banksoportszinten akár teljesen eltűnhet a konszolidált profit (MNB [2010b]). Mindez lényegesen módosítja a regionális összehasonlítást, és kedvezőtlenebb képet mutat a magyar bankszektor relatív pozíciójáról.

A hitelezési veszteségek és a különadó eredményrontó hatása attól is függ, hogy a bankok milyen mértékben tudják azt áthárítani az ügyfelekre a hitelkamatok és a díjak emelése révén, illetve mennyire képesek a költséghatékonyság javításával kompenzálni. A jelek szerint egyelőre mindkét megoldás sikeresnek látszik. 2010-ben – a korábbi csökkenő tendenciát megtörve – újból emelkedésnek indult a kamatmarzs (a 2009. III. negyedévi 2,5%-os mélypontról 2010 II. negyedévéig 2,85%-ra emelkedett), bár nyilvánvaló, hogy a terhek

¹¹ Az IMF [2010b] összevetése alapján egyedül Csehországban jobb a helyzet.

¹² A szlovák, a román és a lengyel bankrendszerekben alacsonyabb volt a jövedelmezőség, és csak Csehországban volt magasabb (MNB [2010b]).

áthárításának korlátot szab az ügyfelek fizetőképessége, ami – a svájci frankban elszámolt adósságok magas aránya miatt – amúgy is gyorsan romlik. Az eszközarányos működési költségek mérséklődő trendje pedig tovább folytatódott, és a nemzetközi összehasonlítás szerint ebben még maradtak tartalékok.

Mindent összevetve: nincs okunk annak a feltételezésére, hogy a magyar bankszektor jó helyezéssel végezzen a régiós versenyben, és a közeljövőben hiteleivel a gazdaságunk növekedésének motorja legyen. Az optimista scenárióban is csak azzal számolhatunk, hogy a hazai bankok többsége „fut a pénze után”, és csak módjával mérsékli aktivitását azon a piacon, amely bár rövid távon nem kecsesget a befektetett tőke megtérülésének esélyével, de amelyhez régóta és ezer szállal kötődik.

IRODALOMJEGYZÉK

- BANAI ÁDÁM–KIRÁLY JÚLIA–NAGY MÁRTON [2010]: Az aranykor vége Magyarországon. „Külföldi” és „lokális” bankok – válság előtt és válság után. *Közgazdasági Szemle*, 2010. február
- BDP [2010]: Financial Stability Report, Banco de Portugal, 2010. november
- BRÜCKNER GERGELY [2009]: Projekthitelezés. Befagyasztva. *Figyelő*, 2009. május 21–27.
- CNB [2010]: Financial Stability Report, Czech National Bank, 2010. november
- EB [2010]: Az Európai Bizottság elhalasztja az Európai Unió Magyarország számára nyújtott pénzügyi segítségnyújtás ötödik felülvizsgálatának lezárását. *Europa Press Releases* IP/10/964, 2010. július 17.
- ECB [2010]: Financial Stability Review, European Central Bank, 2010. december
- ERDEI TAMÁS [2010]: A magyar pénzügyi rendszer elmúlt húsz éve. Elhangzott a Magyar Közgazdasági Társaság konferenciáján (Budapest, 2010. december 16.). http://www.mkb.hu/friss_informaciok/elemzesek/index.html?cid=5
- FENYŐ GYÖRGY–VÁRHEGYI ÉVA [2010]: A válság hatása a bankszektorra. *Külgazdaság* 3–4. sz.
- IMF [2010a]: „*Difficult decisions will be needed not only on the revenue side – where the high financial sector levy, which is likely to adversely affect lending and growth, is planned to be temporary – but also on the spending side.*” Statement by the IMF Mission to Hungary. Press Release No. 10/295, 2010. július 17.
- IMF [2010b]: Global Financial Stability Report. IMF 2010. április
- Költségvetési Tanács [2010a]: Becslés a T/581. számú törvényjavaslat külső tételeket érintő költségvetési hatásairól. 2010. július 7.
- Költségvetési Tanács [2010b]: Becslés a T/581/187. számú egységes javaslat külső tételeket érintő költségvetési hatásairól. 2010. július 21.
- MNB [2010a]: A Monetáris Tanács közleménye. 2010. június 5.
- MNB [2010b]: Jelentés a pénzügyi stabilitásról. Magyar Nemzeti Bank, 2010. november
- NBB [2010]: Financial Stability Review. National Bank of Belgium, 2010. május
- NBR [2010]: Financial Stability Report. National Bank of Romania, 2010. november
- ONB [2010]: Financial Stability Report. Oesterreichische Nationalbank, 2010. december
- Pénzügykutató Alapítvány [2010]: A pénzügyi-gazdasági válság kezelése a közép-kelet-európai régió bankrendszereiben és fontosabb bankjainál (kézirat). 2010. december
- PSZÁF [2010]: Kockázati jelentés. Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete, 2010. november
- RZB [2010]: Central & Eastern European Strategy, 4th quarter 2010, Raiffeisen Research
- SOMOGYI VIRÁG–TRINH TUAN LINH [2010]: A Bázel III. szabályozás várható hatásainak elemzése Magyarországon. *Hitelintézeti Szemle*, 2010/5.
- SZOMBATI ANIKÓ: A Bázel III. rendszerszintű hatásai itthon és Európában. *MNB Szemle*, 2010. december
- UniCredit [2010]: CEE Quarterly, 2010. október, UniCredit Research
- VÁRHEGYI ÉVA [2007]: A magyar bankrendszer 20 év modernizáció után. *Külgazdaság*, 2007/9–10.
- VÁRHEGYI ÉVA [2010]: A válság hatása a magyarországi bankversenyre. *Közgazdasági Szemle*, 2010. október